

Kulturnämnden
Tjänsteskrivelse till kulturnämnden

Datum:
2020-08-10

Diarienummer:
KTN-2020-00409

Handläggare:
Pia Sörås Stafin, Anna Röst

Yttrande över detaljplan för kv Ställverket, Främre Boländerna, etapp 1

Förslag till beslut

Kulturnämnden föreslås besluta

1. **Att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för kvarteret Ställverket m fl (Främre Boländerna etapp 1)

Sammanfattning

Detaljplanen syftar till att bidra till näringslivsutveckling och näringslivshänsyn, bidra till att göra Främre Boländerna till en del av innerstaden samt värna befintlig grönska och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Kulturförvaltningen bedömer att området omfattas av höga kulturhistoriska värden som inte i tillräckligt hög grad utretts eller skyddas genom planarbetet. Den bristfälliga hanteringen av kulturmiljön och avsaknad av rivningsförbud är inte förenligt med riktlinjerna i innerstadsstrategin och strukturprogrammet för Främre Boländerna. Planområdet har kulturhistoriska värden som är viktiga för Uppsalas industrihistoriska kulturarv, likaså arkitektoniska byggnader och detaljer som är skyddsvärda. Kulturförvaltningen föreslår därför att en ny bebyggelseinventering bör ligga till grund för vilka byggnader som bör förses med rivningsförbud och att de byggnader som givits varsamhetsbestämmelser i föreliggande planförslag bör förses med rivningsförbud.

Kulturförvaltningens intention är att parkytor inom området ska tillföras konstnärlig gestaltning. Utifrån Främre Boländernas karaktär ser kulturförvaltningen gärna att verksamheter inom kulturella och kreativa näringar stimuleras till att etablera sig i området för att bidra till att skapa en kreativ stadsmiljö.

Ärendet

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för kvarteret Ställverket m fl (Främre Boländerna etapp 1) 3 juli – 7 september 2020.

Detaljplanen syftar till att bidra till näringslivsutveckling och näringslivshänsyn, bidra till att göra Främre Boländerna till en del av innerstaden samt värna befintlig grönska och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

I *Målområde 3 - Kulturplanering för en attraktiv, växande och hållbar kommun* i *Kulturpolitiskt program för Uppsala kommun* (KSN-2019-0323) anges att Uppsala kommuns kulturplanering ska

- vara en integrerad del av samhällsplaneringen
- utveckla det offentliga rummet genom konstnärlig gestaltning
- främja kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- utveckla kulturella mötesplatser
- främja kulturella och kreativa näringar

Med dessa utgångspunkter har kulturförvaltningen gjort följande bedömningar av planförslaget.

Kulturarv

Planområdet har en lång historia som industriområde och utgör både genom sin helhetskaraktär med varierad lågskalig bebyggelse och genom enskilda byggnader en viktig del av det industrihistoriska kulturarvet. Uppsala kakelfabrik flyttade hit 1859. 1905 tillkom stadens renhållningsverk. Området planlades på 1930-talet och utvecklades till framför allt livsmedelsproduktion: slakteri och charkuteri, bagerier och glassfabrik. Flera äldre industribyggnader (se vidare nedan) är bevarade.

Flera tidigare ställningstaganden är upptagna i planbeskrivningen. Ett viktigt ställningstagande kring Främre Boländerna finns i *Innerstadsstrategin* (2016): "Arkitektur- och kulturhistoriskt värdefulla industribyggnader bidrar till variation i volym och verksamheter. De möjliggör ett attraktivt stadsliv. Sådana byggnader ska därför bevaras och utvecklas." I *Program för Boländerna* (antaget 2014) anges att "Kulturhistoriskt intressant bebyggelse bör bevaras". Enligt planbeskedet ska riktlinjerna i *Strukturprogram för Främre Boländerna* (PBN 2018-06-28) utgöra grund för detaljplanen. Här anges att "Byggnader och kvarter som är kulturhistoriskt värdefulla bidrar till att stadsdelen blir mer intressant och varierad. Det bör alltid undersökas om några av de utpekade byggnaderna, eller delar av dem, kan återanvändas när området omvandlas." Vidare påtalas i strukturprogrammet vikten av kulturmiljöanalyser i detaljplanearbetet.

Kulturförvaltningen konstaterar att planen innehåller en uttalad ambition att bevara byggnader och kvarter som är kulturhistoriskt värdefulla, samt undvika påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården Uppsala stad, genom att värna värdefulla siktlinjer och i möjligaste mån stadssiluetten. Kulturförvaltningen har inget att erinra avseende planens påverkan på riksintresset för kulturmiljövården, som kan anses väl hanterat genom byggnadshöjder och volymer grundade i modelleringar.

Kulturförvaltningen konstaterar dock att förslaget till detaljplan brister avseende hanteringen av kulturmiljön som berörs inom planområdet, i relation till tidigare ställningstaganden, och därmed Uppsalas industriella kulturarv.

Kulturförvaltningen vill lyfta fram två viktiga aspekter som behöver kompletteras och förtydligas: 1) aktualiserade sakkunnigt framtagna kunskapsunderlag med tillhörande ställningstaganden och 2) justerade och utökade skydd i planbestämmelserna för de kulturhistoriskt mest värdefulla byggnaderna.

Bristande kunskapsunderlag kring kulturhistoriska värden

Genom planförslaget skyddas fem av fastigheterna inom området med varsamhetsbestämmelser: *Söderbergiska huset* (Bergsbrunnagatan 1, Boländerna 8:1), *Bryggeriet Holmen* (Säbygatan 3, Boländerna 7:4), *Nylunds pianofabrik* (Alsikegatan 2, Boländerna 7:3), *Weilands tryckeri* (Alsikegatan 4, Boländerna 7:2) samt *Elektroskandiahuset* (Boländerna 1:11). Kulturförvaltningen instämmer i att dessa byggnader är värdefulla och behöver särskilda planbestämmelser.

Fastigheterna presenteras genom en karta över kulturmiljövärden i området från 2003. På kartbilden finns ytterligare tre fastigheter som 2003 ansågs värdefulla, men som inte försetts med varsamhetsbestämmelser i planförslaget. Det motiveras mycket kortfattat med att ”det finns fler exempel på den typen av bebyggelse inom mellersta Boländerna”.

Kulturmiljöutredningar är färskvara – kulturmiljöer, dess omgivning, planer framåt och synen på vad som är värdefullt förändras över tid. I detta sammanhang är 17 år en lång tid. Varje ställningstagande om skydd bör presenteras med sakkunnig argumentation om var det kulturhistoriska värdet består och dess grad. I planförslaget är det inte fallet vare sig för de byggnader som givits varsamhetsbestämmelser eller de som inte fått några. Texterna är i huvudsak deskriptiva och sätter inte byggnaderna i relation till Uppsalas sammantagna industriella kulturarv. I *Strukturprogram för Främre Boländerna* anges att ”Kartan är inte ett ställningstagande om bevarande och därför bör det, i samband med kommande detaljplaner, göras kulturmiljöanalyser för de utpekade miljöerna. Det kan t. ex. vara en bebyggelseinventering med avseende på industrihistoriskt kulturvårdsperspektiv.”

Någon sådan analys tycks inte ha gjorts under planarbetet, och inte heller har stadsantikvarien medverkat i projektgruppen. Vad som är kulturhistoriskt värdefullt och skyddsvärt kan därför inte anses tillfredsställande utrett vare sig före eller under planarbetet. Kulturförvaltningen konstaterar också att Uppsala industriminnesförening inte är med på samrådslistan, vilket hade varit lämpligt.

Bristande skydd för kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Fem fastigheter har fått varsamhetsbestämmelser. Anmärkningsvärt är dock att inga av byggnaderna försetts med rivningsförbud. Exempelvis finns bland dessa *Bryggeriet Holmen*, ritat av Gunnar Leche. Planen medger också en utveckling av det utpekade byggnaderna – vilket inte behöver vara negativt – som inte kan anses tillräckligt väl utrett i relation till vilka kulturvärden som vid en utveckling kan gå förlorade.

Sammanfattande bedömning av planen avseende kulturarv som berörs

Kulturförvaltningen bedömer att planförslaget genom den bristfälliga hanteringen av kulturmiljön och avsaknad av rivningsförbud inte är förenligt med de ovan citerade riktlinjerna i innerstadsstrategin och strukturprogrammet för Främre Boländerna. Området omfattas av höga kulturhistoriska värden som inte i tillräckligt hög grad utretts eller skyddas genom planarbetet.

Kulturförvaltningen föreslår att:

- Planområdets kulturhistoriska värden analyseras genom en sakkunnig bebyggelseinventering som tydliggör såväl en bredare kontext i Uppsalas industrihistoriska kulturarv som vilka arkitektoniska byggnader och detaljer som är skyddsvärda. Inventeringen bör också ta avstamp i kommunens planer för övriga Boländerna, för att kunna konsekvensbedöma åtgärder.
- En ny bebyggelseinventering bör ligga till grund för vilka byggnader som bör förses med rivningsförbud. Kulturförvaltningen anser att de byggnader som givits varsamhetsbestämmelser i föreliggande planförslag bör förses med rivningsförbud.
- Planbestämmelserna k₃ och k₄ bör för tydlighetens skull kompletteras med begreppet "material".

Konstnärlig gestaltning

Inom föreliggande planområde är kulturförvaltningens intention att parkerna Knivstaplan och Märstaplan ska kunna ges en konstnärlig gestaltning då det ej finns offentlig konst sedan tidigare i denna del av staden.

Kulturella och kreativa näringar

Utifrån områdets blandade bebyggelse och småindustriella karaktär så anser kulturförvaltningen det önskvärt att kulturella och kreativa näringar stimuleras till att etablera sig i området för att skapa en kreativ och livfull stadsdel med ett kulturellt utbud. Exempel finns från flera andra städer när en sådan utveckling visat sig lyckosam för stadslivet. Kulturförvaltningen vill understryka behovet av att verka för att fler verksamhetslokaler och likaså produktionsplatser för professionella kulturskapare och kreativa näringar tillskapas till rimlig hyra utefter yrkesgruppernas förutsättningar och betalningsförmåga.

Ekonomiska konsekvenser

Kostnader för konstnärlig gestaltning hanteras inom kulturnämndens investeringsbudget för offentlig konst.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse 2020-08-10

Bilaga Samrådsyttrande – Detaljplan för kv Ställverket m fl, Främre Boländerna etapp 1

Planhandlingar finns att hämta på:

<https://bygg.uppsala.se/samhallsbyggnad-utveckling/detaljplanering/detaljplaner-oppna-for-synpunkter/>

Kulturförvaltningen

Sten Bernhardsson
Direktör, chef för kulturförvaltningen

Kulturnämnden

Datum:

Diarienummer:

2020-08-10

KTN-2020-00409

Handläggare:

Pia Sörås Staflin, Anna Röst

Plan- och byggnadsnämnden

Samrådsyttrande - detaljplan för kv Ställverket m fl (PBN 2019-000109)

Kulturnämnden har tagit del av rubricerade planförslag.

I *Målområde 3 - Kulturplanering för en attraktiv, växande och hållbar kommun* i *Kulturpolitiskt program för Uppsala kommun* (KSN-2019-0323) anges att Uppsala kommuns kulturplanering ska

- vara en integrerad del av samhällsplaneringen
- utveckla det offentliga rummet genom konstnärlig gestaltning
- främja kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- utveckla kulturella mötesplatser
- främja kulturella och kreativa näringar

Med dessa utgångspunkter har kulturnämnden gjort följande bedömningar av planförslaget och vill anföra följande.

Kulturarv

Kulturnämnden välkomnar att planen innehåller en uttalad ambition att bevara byggnader och kvarter som är kulturhistoriskt värdefulla, samt undvika påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården Uppsala stad, genom att värna värdefulla siktlinjer och i möjligaste mån stadssiluetten.

Kulturnämnden konstaterar dock att förslaget till detaljplan brister avseende hanteringen av kulturmiljön och därmed Uppsalas industriella kulturarv, i relation till tidigare ställningstaganden.

Kulturnämnden bedömer att planförslaget genom den bristfälliga hanteringen av kulturmiljön och avsaknad av rivningsförbud inte är förenligt med riktlinjerna i

innerstadsstrategin och strukturprogrammet för Främre Boländerna. Området omfattas av höga kulturhistoriska värden som inte i tillräckligt hög grad utretts eller skyddas genom planarbetet.

Kulturnämnden föreslår att:

- Planområdets kulturhistoriska värden analyseras genom en sakkunnig bebyggelseinventering som tydliggör såväl en bredare kontext i Uppsalas industrihistoriska kulturarv som vilka arkitektoniska byggnader och detaljer som är skyddsvärda. Inventeringen bör också ta avstamp i kommunens planer för övriga Boländerna, för att kunna konsekvensbedöma åtgärder.
- En ny bebyggelseinventering bör ligga till grund för vilka byggnader som bör förses med rivningsförbud. Kulturförvaltningen anser att de byggnader som givits varsamhetsbestämmelser i föreliggande planförslag bör förses med rivningsförbud.
- Planbestämmelserna k₃ och k₄ bör för tydlighetens skull kompletteras med begreppet ”material”.

Konstnärlig gestaltning

Inom föreliggande planområde är kulturnämndens intention att parkerna Knivstaplan och Märstaplan ska kunna ges en konstnärlig gestaltning då det ej finns offentlig konst sedan tidigare i denna del av staden.

Kulturella och kreativa näringar

Utifrån områdets blandade bebyggelse och småindustriella karaktär så anser kulturnämnden det önskvärt att kulturella och kreativa näringar stimuleras till att etablera sig i området för att skapa en kreativ och livfull stadsdel med ett kulturellt utbud. Exempel finns från flera andra städer när en sådan utveckling visat sig lyckosam för stadslivet. Kulturnämnden vill understryka behovet av att verka för att fler verksamhetslokaler och likaså produktionsplatser för professionella kulturskapare och kreativa näringar tillskapas till rimlig hyra utefter yrkesgruppernas förutsättningar och betalningsförmåga.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Samuel Lundström
Nämndsekreterare